

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Лавровська Вікторія Ігорівна

*студентка II курсу магістратури
юридичного факультету*

*Національного університету «Чернігівська політехніка»,
секретар судового засідання
Чернігівського окружного адміністративного суду
м. Чернігів, Україна*

Стрижак Алла Олександрівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та правосуддя,
начальник відділу організації прийому громадян,
розгляду звернень та запитів
Чернігівської обласної прокуратури
м. Чернігів, Україна*

Організація судових засідань у кримінальному процесі України є ключовим елементом функціонування правової системи, яка прагне забезпечити справедливість і довіру суспільства до судочинства. Ефективність цього процесу залежить від злагодженої роботи всіх учасників, дотримання прав обвинуваченого, потерпілого та інших зацікавлених сторін. Особливого значення та важливості ця тема набуває в умовах сучасних викликів, пов'язаних із реформами судової системи, воєнним станом і цифровізацією суспільства

Актуальність цієї теми зумовлена кількома аспектами. По-перше, кримінальний процес вимагає суворого дотримання процедур, що закріплені в національному законодавстві та міжнародних стандартах. Порушення процедурного порядку може призводити до скасування рішень, затягування процесу або навіть порушення прав людини. По-друге, сучасні виклики, такі як перевантаженість судів, недостатнє матеріально-технічне забезпечення та складність організації дистанційних судових засідань, актуалізують питання ефективності судового процесу. По-третє, з урахуванням загальновідомої повномасштабної трагедії 24 лютого 2022 року на території нашої Батьківщини, через нанесення ракетних ударів та залучення значної частини громадян до бойових дій з ворогом в лавах ЗСУ надзвичайно гостро постала проблема забезпечення особистої участі у судових

засідання учасників кримінальних проваджень, зокрема, свідків і потерпілих.

Забезпечення належної організації судових засідань ґрунтується на положеннях Конституції України, яка гарантує право кожного на судовий захист і справедливий розгляд справи. Стаття 55 Конституції України закріплює, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Гарантується право кожному громадянину на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, інших громадян. Конституція України гарантує кожному захист його прав і свобод в межах кримінального, адміністративного, господарського, цивільного, конституційного судочинства України. Обмеження права на судовий захист суперечить принципу рівності всіх перед законом [1].

Кожен громадянин має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або визначить обґрунтованість будь-якого кримінального обвинувачення. Це право також закріплено в статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка є частиною міжнародних зобов'язань України [2].

Організація судового засідання є основою для забезпечення прав людини в кримінальному процесі, адже саме від належного проведення засідання залежить справедливість, ефективність і незалежність судового розгляду. Однак в умовах сучасної судової системи існує низка проблем, які суттєво ускладнюють реалізацію цих принципів.

Важливим джерелом отримання інформації, яке дозволяє скласти об'єктивну картину функціонування судової системи, є зауваження та спостереження безпосередніх учасників судового процесу. Адвокати, експерти та прокурори – це ключові фахівці, чия думка і досвід є неоціненно важливими для розуміння реального стану справ у судовій сфері. Кожен з цих учасників процесу має свій погляд на ефективність та коректність судових процедур, що дозволяє зробити висновки щодо наявних проблем, викликів та можливих шляхів їх вирішення. Адвокати, як представники сторони захисту, часто стикаються з порушеннями процесуальних прав, а також мають унікальну можливість оцінити, як саме судові органи реалізують свої повноваження на практиці. Тому об'єктивні оцінки та зауваження цих фахівців є важливим пластом для дослідження судової системи, адже вони дозволяють не тільки виявити існуючі проблеми, а й розробити ефективні рекомендації для їх вирішення.

Однією з найбільш актуальних проблем зі спостережень безпосередніх учасників судового процесу є невиконання вимог щодо своєчасного повідомлення учасників процесу про дату судового засідання. Закон чітко передбачає, що особа повинна отримати повістку не пізніше ніж за три дні до призначеного засідання. Проте на практиці

ми часто стикаємось із ситуаціями, коли особи дізнаються про дату засідання лише в день його проведення або навіть після нього. Такий підхід порушує право на справедливий суд, оскільки кожен учасник процесу має бути належним чином поінформований про хід справи, аби мати можливість підготувати свою позицію та реалізувати своє право на захист. Для розв'язання цієї проблеми необхідно жорстко контролювати дотримання строків повідомлення, а також гарантувати, що всі сторони отримують інформацію своєчасно.

Окрім цього періодично виникають й інші проблеми, пов'язані з точністю адрес, на які надсилаються судові повістки. Законодавство вимагає повідомлення за місцем фактичного проживання, а не за адресою реєстрації. Проте суди, як правило, обмежуються старим підходом, надсилаючи повідомлення на адресу реєстрації особи. Цей підхід не завжди працює, особливо в умовах постійних змін місця проживання, що особливо актуально в часи війни. Відсутність актуальних даних про місце перебування осіб призводить до порушень прав учасників процесу, коли їх не інформують про засідання вчасно, або ж воно відбувається за відсутності певної особи [3].

Іншою суттєвою проблемою на думку українських адвокатів, яка потребує уваги, є виклик осіб, що знаходяться за кордоном. Багато людей покинули країну через воєнні дії, але суди не завжди можуть належним чином реалізувати механізм виклику таких осіб до суду. Міжнародно-правова допомога для виклику осіб за кордон є складною процедурою, яку не завжди вдається оперативно організувати. У таких випадках важливо активніше залучати консульства та посольства, які мають доступ до актуальної інформації і можуть допомогти належно організувати виклик або вручення судових документів.

Доцільною пропозицією є приділити особливу увагу і способам повідомлення учасників процесу. Традиційно для інформування використовуються телефонні дзвінки чи SMS-повідомлення, що не завжди забезпечують належний рівень доведення інформації до адресата. У таких випадках, навіть якщо секретар судового засідання відправляє SMS, важливо забезпечити гарантію, що особа дійсно отримала повідомлення. Потрібно зафіксувати отримання повідомлення, що дозволить уникнути суперечок щодо неявки учасників через неналежне інформування.

Також важливою проблемою є встановлення особи обвинуваченого чи захисника. Виявлення помилок на цьому етапі може призвести до серйозних наслідків, оскільки переплутані особи можуть вплинути на результат судового процесу. Порушення цієї процедури, наприклад, коли одна й та сама особа має ідентичні дані з іншою особою, може стати причиною помилок у кримінальному провадженні. Необхідно чітко й точно встановлювати особу, що беруть участь у судовому засіданні, аби уникнути можливих маніпуляцій чи невірних рішень.

Таким чином, для подолання існуючих проблем слід приймати зміни на рівні судових процедур, посилювати контроль за їх дотриманням і вдосконалювати механізми інформування учасників процесу. Це дозволить забезпечити справедливий, відкритий та ефективний процес, в якому будуть реалізовані всі права учасників судового розгляду.

Ще одним важливим викликом для судової влади, що виник з початком повномасштабної війни, стало ефективне вирішення питань, пов'язаних з проявами колабораційної діяльності, державної зради або наявністю подвійного громадянства серед суддів. Зокрема, мова йде про випадки виявлення у суддів, які перебувають на посаді чи у відставці, громадянства іншої держави, яке вони набули під час початку збройної агресії Російської Федерації проти України в 2014 році, в процесі повномасштабної війни або раніше. На сьогоднішній день законодавство не передбачає чітко визначеного механізму припинення повноважень судді у разі набуття ним громадянства іншої країни [4, с. 104].

Забезпечення ефективної організації судових засідань у кримінальному процесі України є складним, але вкрай важливим завданням. Воно потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавчої бази, підвищення технічного рівня судів, розвиток професійної підготовки суддів та працівників апарату, а також активну міжнародну співпрацю. Лише за умови реалізації цих заходів можна забезпечити реальну справедливість у судовому процесі, дотримання прав людини та зміцнення довіри до судової системи.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.12.2024).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950: станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18.12.2024).
3. Проблеми організації судових засідань у кримінальному процесі обговорили адвокати і судді | НААУ. НААУ. URL: <https://unba.org.ua/news/9437-problemi-organizacii-sudovih-zasidan-u-kriminal-nomu-procesi-obgovorili-advokati-i-suddi.html> (дата звернення: 18.12.2024).
4. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VI Міжнародно науково-практична конференція. (21 жовтня 2022р., Чернівці). редкол. О.В. Щербанюк та ін. Чернівці. 2022. 810 с. URL: <https://law.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-16.10.20.pdf> (дата звернення: 18.12.2024).